

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«لایحه موافقتنامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری
بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری چک»

مقدمه

جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌تواند از طریق آثار مثبتی مانند کسب دارایی، انتقال فناوری و تکنولوژی، گسترش اندازه بازار و فواید صادراتی، ایجاد صنایع فرعی، معرفی فرایندهای جدید، تقویت توان مدیریتی، آموزش نیروی انسانی و دسترسی به بازارهای خارجی، باعث تسریع در روند رشد و توسعه اقتصادی در کشورهای میزبان شود. بر اساس آخرین گزارش کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل (آنکتاد)، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جذب شده توسط ایران در سال ۲۰۱۶ بالغ بر ۳ میلیارد و ۳۷۲ میلیون دلار بود که این رقم در سال ۲۰۱۷ به ۵ میلیارد و ۱۹ میلیون دلار افزایش یافت و در سال ۲۰۱۸ میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جذب شده در کشور به رقم ۳ میلیارد و ۴۸۰ میلیون دلار رسید که نشان‌دهنده کاهش حدود ۳۱ درصدی نسبت به سال ۲۰۱۷ است.

لایحه موافقتنامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری بین جمهوری اسلامی ایران و جمهوری چک نیز یکی از توافقنامه‌های دوجانبه است که در مقدمه آن به مواردی از جمله ایجاد و حفظ شرایط مساعد برای سرمایه‌گذاری در جهت ارتقا و تحکیم همکاری‌های اقتصادی و تأمین منافع هر دو دولت اشاره شده است.

۱. موضوع لایحه

این لایحه ضمن ارائه یک ماده‌واحد شامل یک مقدمه و ۱۸ ماده می‌باشد که در چارچوب سایر موافقتنامه‌های تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری است که تاکنون میان دولت جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورها به تصویب رسیده است.

۲. پیشینه موافقتنامه‌های تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری بین جمهوری اسلامی ایران و

سایر کشورها

بررسی سابقه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری بین جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورها بیانگر تعدد این قبیل موافقتنامه‌هاست که در جدول ذیل به سابقه این قوانین اشاره شده است.

مخصوصی صحن علنی

مشخصات لایحه

دوره دهم - سال دوم

شماره ثبت:

۳۷۶

شماره چاپ:

۸۸۵

تاریخ چاپ:

۱۳۹۷/۲/۲

معاونت پژوهش‌های

اقتصادی

دفاتر: مطالعات

اقتصادی

مطالعات حقوقی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۲۰۱۵۸۱۵-۱

تاریخ انتشار:

۱۳۹۸/۳/۲۸

جدول ۱. تاریخچه موافقتنامه‌های تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری جمهوری اسلامی ایران (لازم‌الاجرا)

ردیف	نام کشور	تاریخ لازم‌الاجرا	ردیف	نام کشور	تاریخ لازم‌الاجرا
۱	ارمنستان	۱۳۷۵/۱۲/۸	۳۰	گرجستان	۱۳۸۴/۴/۱
۲	پاکستان	۱۳۷۷/۴/۶	۳۱	آلمان	۱۳۸۴/۴/۲
۳	قزاقستان	۱۳۷۸/۱/۱۴	۳۲	چین	۱۳۸۴/۴/۱۰
۴	لبنان	۱۳۷۹/۲/۲۵	۳۳	رومانی	۱۳۸۳/۱۰/۲۳
۵	بیلوروس	۱۳۷۹/۴/۳	۳۴	ترکیه	۱۳۸۴/۱/۲۴
۶	بوسنی و هرزگوین	۱۳۷۹/۶/۴	۳۵	کره شمالی	۱۳۸۴/۲/۴
۷	یمن	۱۳۷۹/۷/۲۵	۳۶	قرقیزستان	۱۳۸۴/۴/۶
۸	سودان	۱۳۸۰/۷/۱۷	۳۷	ایتالیا	۱۳۸۴/۵/۵
۹	لهستان	۱۳۸۰/۸/۴	۳۸	سوریه	۱۳۸۴/۸/۲۵
۱۰	سوئیس	۱۳۸۰/۸/۱۰	۳۹	الجزایر	۱۳۸۴/۹/۱۴
۱۱	قطر	۱۳۸۰/۸/۱۴	۴۰	کره جنوبی	۱۳۸۵/۱/۱۱
۱۲	آفریقای جنوبی	۱۳۸۰/۱۲/۱۴	۴۱	ونزوئلا	۱۳۸۵/۳/۱۷
۱۳	آذربایجان	۱۳۸۱/۳/۳۰	۴۲	صربستان	۱۳۸۵/۴/۱۶
۱۴	مقدونیه	۱۳۸۱/۸/۲۵	۴۳	اتیوپی	۱۳۸۵/۱/۲۰
۱۵	بنگلادش	۱۳۸۱/۹/۱۴	۴۴	مالزی	۱۳۸۵/۵/۱۳
۱۶	تونس	۱۳۸۱/۱۲/۸	۴۵	افغانستان	۱۳۸۶/۱۱/۱۳
۱۷	مغرب	۱۳۸۲/۱/۱۱	۴۶	سوئد	۱۳۸۶/۱۲/۱۲
۱۸	عمان	۱۳۸۲/۱/۱۹	۴۷	یونان	۱۳۸۶/۱۲/۲۳
۱۹	اوکراین	۱۳۸۲/۴/۱۴	۴۸	اندونزی	۱۳۸۸/۱/۱۸
۲۰	کرواسی	۱۳۸۲/۵/۱۱	۴۹	قبرس	۱۳۸۸/۱/۲۹
۲۱	بلغارستان	۱۳۸۲/۶/۲	۵۰	لیبی	۱۳۸۹/۳/۱۵
۲۲	اسپانیا	۱۳۸۳/۲/۸	۵۱	کویت	۱۳۸۹/۱۲/۲۳
۲۳	ترکمنستان	۱۳۸۳/۲/۱۰	۵۲	ویتنام	۱۳۸۹/۱۲/۲۸
۲۴	اتریش	۱۳۸۳/۴/۲۱	۵۳	زیمبابوه	۱۳۹۳/۱/۱۶
۲۵	ازبکستان	۱۳۸۳/۴/۲۱	۵۴	سريلانکا	۱۳۹۴/۱۱/۱۵
۲۶	بحرین	۱۳۸۳/۷/۲۱	۵۵	روسیه	۱۳۹۶/۱/۱۸
۲۷	تاجیکستان	۱۳۸۳/۸/۱۳	۵۶	ژاپن	۱۳۹۶/۲/۶
۲۸	فنلاند	۱۳۸۳/۵/۵	۵۷	اسلواکی	۱۳۹۶/۶/۸
۲۹	فرانسه	۱۳۸۳/۸/۲۲	۵۸	سنگاپور	۱۳۹۶/۱۲/۹

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران.

۳. میزان تجارت بین کشورهای ایران و چک

کشور جمهوری چک به جهت عضویت در اتحادیه اروپا عمده روابط تجاری‌اش با کشورهای آلمان، اسلواکی، لهستان، فرانسه و ایتالیاست. در سال ۲۰۱۷ تجارت جهانی این کشور با جهان در قالب ۱۶۳ میلیارد دلار واردات و ۱۸۲ میلیارد دلار صادرات بوده است که مهم‌ترین اقلام صادراتی آن ماشین‌آلات، وسایل نقلیه، مواد خام و سوخت و مواد شیمیایی و عمده کالاهای وارداتی آن نیز راکتورهای صنعتی، دیگ‌های بخار و آب گرم؛ ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی؛ وسائط نقلیه زمینی غیر از ریلی و تراموا؛ سوخت‌ها، روغن‌ها و موم‌های معدنی؛ محصولات پلاستیکی و چدن، آهن و فولاد بوده است.

حجم مبادلات مابین ایران و کشور چک در چند سال اخیر به طور کلی روند صعودی داشته، اما نکته قابل توجه این است که همواره تراز تجاری ایران منفی و روند آن نیز در حال افزایش بوده است. مهم‌ترین اقلام صادراتی ایران به جمهوری چک در سال ۱۳۹۶، مبل‌های پزشکی، جراحی، دندانپزشکی و تخت‌خواب بیمارستانی، فروسیلیسیوم و فرش و خرما و انگور خشک بوده است. همچنین مهم‌ترین اقلام وارداتی ایران از جمهوری چک در سال ۱۳۹۶، کاتولن و ماشین‌های بافندگی و سایر تجهیزات صنعتی بوده است.

(میلیون دلار)

جدول ۲. حجم تجارت بین ایران و چک

عنوان	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷
صادرات ایران	۵/۴	۵	۴/۶	۴/۲	۴/۴	۲	۱/۷	۱/۵	۱/۴	۱
واردات ایران	۵۱/۳	۴۷	۲۸	۲۱	۲۱/۵	۴۵	۳۵	۲۷	۲۷	۲۱
تراز تجاری	-۴۵/۹	-۴۲	-۲۳/۴	-۱۶/۸	-۱۷/۱	-۴۳	-۳۳/۳	-۲۵/۵	-۲۵/۶	-۲۰
حجم تجارت	۵۶/۷	۵۲	۳۲/۶	۲۵/۲	۲۵/۹	۴۷	۳۶/۷	۲۸/۵	۲۸/۴	۲۲

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

(میلیون دلار)

جدول ۳. مهم‌ترین اقلام صادراتی ایران به چک در سال ۱۳۹۶

ردیف	نام کالا	ارزش
۱	مبل‌های پزشکی، جراحی، دندانپزشکی و تخت‌خواب بیمارستانی	۱/۹۹
۲	فروسیلیسیوم دارای بین ۵۵ و ۸۰ درصد سیلیسیوم	۱/۱۷
۳	فرش و کفیوش	۰/۹۲
۴	خرما	۰/۵۷
۵	انگور خشک‌کرده	۰/۱۲
۶	اجزا و قطعات توربین‌های بخار	۰/۱۱
۷	تابلو، پانل، کنسول میزها، کابینت	۰/۰۹

مأخذ: همان.

(میلیون دلار)

جدول ۴. مهم‌ترین اقلام وارداتی ایران از چک در سال ۱۳۹۶

ردیف	نام کالا	ارزش
۱	کاتولن	۴/۳
۲	ماشین‌های بافندگی تاروپودباف	۳/۸
۳	شیرها و وسایل همانند برای لوله، دیگ، آب گرم یا بخار، متبع، بشکه	۳/۸
۴	ظروف و سفالینه‌های شیشه‌ای	۳/۲
۵	ترکیبات ملغمه‌ها	۲/۴
۶	سرسیم و سایر اتصالات و رابط‌ها برای سیم و کابل	۲/۲

مأخذ: همان.

(میلیارد دلار)

جدول ۵. سرمایه‌گذاری خارجی در ایران و چک

عنوان	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸
سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده در ایران	۳/۰۵۰	۲/۱۰۵	۲/۰۵۰	۳/۳۷۲	۵/۰۱۹	۳/۴۸۰
نرخ رشد سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده در ایران (درصد)	-۳۴	-۳۱	-۲/۶	۶۴/۵	۴۸/۸	-۳۰/۷
سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده در چک	۳/۶۳۹	۵/۴۹۲	۰/۴۶۵	۹/۸۱۵	۹/۵۲۲	۹/۴۷۹

مأخذ: گزارش سرمایه‌گذاری خارجی آنکتاد، ۲۰۱۹.

۴. نکاتی پیرامون موافقتنامه‌های چندجانبه

الف) لوایح قانونی مربوط به موافقتنامه‌های دو یا چندجانبه مانند موافقتنامه‌های تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری بعد از انجام هماهنگی‌های اولیه میان دولت‌های موضوع موافقتنامه، تهیه شده و برای تصویب به مجلس ارائه می‌شوند. توافقات اولیه دولت‌ها موجب می‌شود که اصلاح و تکمیل موافقتنامه‌ها در مجلس با مشکل روبه‌رو شود. زیرا برای هرگونه حک و اصلاح آنها در مجلس باید مجدداً لایحه مذکور به دولت عودت داده و اصلاحات پیشنهادی با کشورهای طرف قرارداد مطرح شده و در صورت توافق مجدداً به صورت لایحه به مجلس بازگردد، البته محتمل است که تغییرات از سوی دولت طرف مذاکره پذیرفته نشده و تصویب موافقتنامه با بن‌بست مواجه شود. به همین دلیل معمولاً در بررسی لوایح مرتبط با موافقتنامه‌ها از پرداختن به مسائل فنی کوچک و جزئی پرهیز شده و تنها در صورتی که موافقتنامه از ابهامات اساسی برخوردار باشد و منجر به چالش احتمالی در مناسبات تجاری یا مقررات داخلی شود، مجلس به اصلاح یا رد آن اقدام می‌کند.

ب) علاوه بر اینکه تأثیرگذاری مجلس در فرایند قانونگذاری این گونه لوایح روشن و شفاف نیست، نظارت محسوسی نیز بر عملکرد این موافقتنامه‌ها پس از تصویب صورت نمی‌پذیرد. تاکنون ده‌ها موافقتنامه در قالب‌های متفاوت میان ایران و کشورهای مختلف منعقد و توسط مجلس محترم تصویب شده است، ولی هیچ گونه گزارشی مبنی بر ارائه عملکرد و اثربخشی این موافقتنامه‌ها از طرف وزارت امور خارجه و دیگر وزارتخانه‌های تخصصی به مجلس ارائه نشده است.

ج) وجود شرایط کنونی حاکم بر موافقتنامه‌های دو یا چندجانبه مبنی بر تعدد موافقتنامه‌ها توأم با عدم نظارت در خصوص نحوه عملکرد و میزان اثربخشی آنها را می‌توان ناشی از مشخص نبودن اولویت‌های صنعتی و تجاری کشور در راستای تقسیم کار جهانی و منطقه‌ای، عدم ثبات استراتژی کشور در انتخاب کشورهای طرف همکاری و تأثیر بالای روابط سیاسی بر روابط تجاری و اقتصادی کشور دانست.

۵. بررسی لایحه از منظر حقوقی

موافقتنامه‌های تشویق سرمایه‌گذاری آثار حقوقی متعددی دارند که از جمله آنها می‌توان به جانشینی در استیفای حقوق، ورود و خروج ارز از کشور، حمایت قانونی از سرمایه‌گذاران، نحوه سلب مالکیت، چگونگی پرداخت خسارت و حل‌وفصل حقوقی اختلافات در بین طرفین اشاره کرد. این موافقتنامه نیز شامل تمام موارد مورد اشاره می‌باشد. آنچه از منظر نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران در خصوص این موافقتنامه حائز اهمیت می‌باشد مسئله ارجاع اختلاف به داوری است.

در این خصوص لازم است تبصره ذیل ماده‌واحد به شرح ذیل اصلاح شود:

«رعایت اصل یکصدوسی‌ونهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در ارجاع اختلاف‌های موضوع مواد (۱۱) و (۱۲) موافقتنامه به داوری در صورتی که یک طرف آن دولت جمهوری اسلامی ایران باشد در خصوص جمهوری اسلامی ایران الزامی است.»

همچنین ترجمه برخی از مواد مبهم است. با توجه به اینکه نسخه فارسی این موافقتنامه یکی از متون دارای اعتبار تعیین شده است و با عنایت به عدم درک کامل از محتوای برخی از ترجمه‌های مبهم مانند ماده (۱۶) موافقتنامه - که احتمال بروز برخی از مشکلات را به همراه خواهد داشت - لازم است مجدداً نسخه ترجمه روان و صحیح این موافقتنامه تهیه و ضمن به استحضار رساندن آن به طرف مقابل و کسب رضایت آن طرف، اقدام لازم جهت تصویب این موافقتنامه در مجلس شورای اسلامی به عمل آید.

نتیجه‌گیری

۱. با توجه به اینکه حوزه ورود مجلس در زمینه **قانونگذاری** در زمان تصویب این گونه موافقتنامه‌ها و در زمینه **نظارت** بعد از تصویب پیرامون عملکرد موافقتنامه‌ها محدود و با موانعی جدی روبه‌رو است، پیشنهاد می‌شود برای تصویب این موافقتنامه‌ها فرایند به شکلی تنظیم شود که **زمان کمتری را از کمیسیون‌های تخصصی** (به ویژه کمیسیون اقتصادی که با بیشترین حجم لوایح موافقتنامه روبه‌رو است) به خود اختصاص دهند و به علاوه دستگاه‌های مسئول مکلف باشند **گزارش عملکرد مکتوبی از اثربخشی موافقتنامه‌های مشابه** ارائه دهند تا نمایندگان در فضایی شفاف و کارشناسی در خصوص رد یا تصویب این گونه لوایح تصمیم‌گیری کنند.

۲. شایسته است قبل از امضای پیش‌نویس موافقتنامه‌های دو یا چندجانبه توسط دولت، تیپ‌های مختلف این موافقتنامه‌ها به مجلس ارائه و تأیید شود تا اثربخشی قانونگذار، (در فرایند تصویب و امضا) در راستای اصل هفتادوهفتم قانون اساسی به درستی اجرا شود.

۳. تبصره ذیل ماده‌واحد به شرح ذیل اصلاح گردد:

اصلاح تبصره کنونی: رعایت اصل یکصدوسی‌ونهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در ارجاع اختلاف‌های موضوع مواد (۱۱) و (۱۲)

موافقتنامه به داوری در صورتی که یک طرف آن دولت جمهوری اسلامی ایران باشد در خصوص جمهوری اسلامی ایران الزامی است.

۴. ترجمه برخی از مواد مبهم می‌باشد. با توجه به اینکه نسخه فارسی این موافقتنامه یکی از متون دارای اعتبار تعیین شده است و با

عنایت به عدم درک کامل از محتوای برخی از ترجمه‌های مبهم مانند ماده (۱۶) موافقتنامه - که احتمال بروز برخی از مشکلات را به همراه خواهد داشت - لازم است مجدداً نسخه ترجمه روان و صحیح این موافقتنامه تهیه و ضمن به استحضار رساندن آن به طرف مقابل

و کسب رضایت آن طرف، اقدام لازم جهت تصویب این موافقتنامه در مجلس شورای اسلامی به عمل آید.

